

Skolan

Skolan låg i grannbyn Västansjö, ca. 10 km. från Örnsköldsvik. Den betjänade barnen från Backsjö, Tjärn, Åsliden, Nävertjäl och Hanabäck. Det var en B-skola med varannandagsläsning t.o.m. år 1927. Lärarinnan hette Gulliksson när mina äldre syskon började skolan. Hon avlöstes sedan av en lärarinna som hette Helga Eriksson. Ytterligare en lärarinna, Hanna Söderlind, anställdes när daglig läsning började år 1928.

Det var en dryg skolväg för barnen i periferin av detta upptagningsområde. Hur tog vi oss då till skolan? Det fanns ingen annan möjlighet än att gå när det var barmark. Vintertid åkte vi skidor eller spark om väglaget tillät. Det var dock inte alla som hade skidor. Att köpa var det inte tal om. Pengarna behövdes till annat. Det gällde fastmer förmånen att ha en snickarbod hemma, och någon som kunde snickra till ett par skidor. I småpojkers ägo var de en förbrukningsvara med kort livslängd.

Skolhuset låg mycket vackert i övre änden av byn. Det var fin utsikt över åkrarna och Lomsjön och Backsjöänget på andra sidan sjön. Det var inte större än en normal familjebostad. Man kom genom en liten veranda in i en förstuga där det gick att hänga av sig ryggsäckar och ytterkläder, den som hade sådana. Runt väggarna fanns väggfasta bänkar och i ett hörn en mindre gjutjärnskamin. På vänster hand en dörr, som ledde till lärarbostaden en trappa upp. Under trappan till övervåningen fanns ett litet krypin där flickorna, så många som fick plats, höll till med sina ryggsäckar och slöjdpåsar. Rakt fram var dörren till klass 1 o.2. En dörr till höger ledde till skolsalen för klasserna 3-6. Den hade bestått av två rum, förmodligen kammaren och salen. Nu var mellanväggen borta, så när som på bärande bjälkar i tak och väggar, vilka stack in en bit i rummet. Vid denna stolpe, på ena långsidan, stod en präktig kamin. Den var gjuten och klädd med plåt. På toppen ett vackert utsirat lock med knapp. Bredvid stod katedern, lite upphöjd, och bakom den svarta tavlan. På katedern stod alltid den lilla fyrkantiga väckarklockan, som lärarinnan hade med sig på morgonen.

De flesta skolbänkarna var 2-mans, men det fanns också urgamla där man satt fyra i rad på en fast bänk, utan ryggstöd, och med böckerna instoppade i fack. Småskolans lärosal var inte så stor. Bakom katedern var en dörr som ledde in till storskolan. När alla klasserna slutade samtidigt hade vi gemensam avslutning på dagen. Då fick vi barn gå genom denna dörr och ställa oss i nedre änden av stora salen. Det var en bedövande odör som mötte oss varje gång. Vi sjöng en psalm och lärarinnan läste Fader Vår och Välsignelsen innan vi gick hem.

Skolgården var en grusplan. För att få den någorlunda jämn hade man schaktat bort en del jord så att det bildats en slänt. Ett stort stenblock hade lämnats kvar. Under en lektion i Naturlära gick vi ut och tittade närmare på denna sten, som visade sig heta granit och bestå av kvarts, fältspat och glimmer. En bit högre upp låg torrdasset och vedboden inrymda i en ganska ny byggnad. Tidigare användes ett dass i Söderlinds ladugård. Lärarinnan hade heller inget annat att tillgå.

Nedanför skolhuset låg en hel del huggna stenar, som tydligen varit ämnade till grundstenar i ett nytt hus. Vid tjänligt väder satt vi där bland stenarna och åt våra smörgåsar på frukostrasten. Det var ingen märkvärdig matsäck vi hade. Hembakat tunnbröd med lite smör på och en flaska mjölk. En del hade gröna vichyvattenflaskor med patentkork. Det var fint. Andra hade flaskor som det stod Fruksalt Samarin på. Det var sämre. Denna flaska var känslig för omild behandling, och många hade dystert kikat ner i en ryggsäck där böcker, smörgåsar, mjölk och glassplitter låg i en enda röra.

När den nya lärarinnan, Hanna S., kom till skolan och tog hand om klasserna 3-6, gick jag fortfarande i 2-dra små. Vi tyckte att hon var vacker. Hon hade korpsvart hår som var shinglat. Modernt. Detta korta hår väckte stor oro hos min syster Valborg och hennes kamrat Stina. Hade "lärinna" kort hår skulle dom också ha det. Nu blev mamma ansatt på det häftigaste. "Icke!" sa mamma. Böner och klagorop. Utnötningstaktiken lyckades och en kväll klippte flickorna varandra. Vilket liv det blev! Stiligt var det, tyckte jag.

Det fanns varken vatten eller slask indraget i skolan. Vattnet hämtades från brunnen och i flickornas omklädningsrum stod en hink med skopa. Det var vårt dricksvatten. Den nya lärarinnan tyckte inte om att vi skulle dricka ur samma skopa så vi blev tillsagda att var och en ta med en kopp hemifrån. Bylander, vaktmästar'n, satte upp en hylla ovanför hinken där vi fick ha våra koppar.

Han hade en hel del att stå i, vaktmästar'n. Förutom vaktmästarsysslan hade han ett litet torp på andra sidan sjön i Backsjöänget. När sjön var isfri rodde han över i en liten eka. När den varken bar eller brast måste han ta sig runt sjön. När isen bar gick det bra med skidor eller spark. Detta gällde även alla barn som kom från Änget. På vintrarna måste han vara uppe i ottan och elda i kaminerna så att det var varmt när lektionerna började. Såga och klyva veden ingick också i sysslorna.

Läroplanen upptog följande ämnen: Kristendom, Historia, Naturlära, Geografi, Räkning, Teckning, Sång, Slöjd och Gymnastik. Kristendom var ett viktigt ämne. Förutom katekesen hade vi en bok som hette Bibliska Berättelser. Tio Guds Bud, med förklaringar av Luther, skulle gå som ett rinnande vatten. Även Trosartiklarna och Fader Vår med förklaringar. Utanläxa. Däremot var det trevligt med alla liknelser som stod att läsa i Bibliska Berättelser. Det satte fantasien i rörelse. Vi hade alltid hemläxa, även över helger, och det krävdes att vi kunde svara någorlunda vettigt när läxan förhördes, annars blev det bakläxa. Det var pinsamt! Isynnerhet om det drabbade en enskild. Fick hela klassen en skrapa gick det att bära med jämnmod.

Skolan användes ibland som möteslokal. Någon söndagseftermiddag kunde prästen komma och hålla gudstjänst. Ida Hägglund spelade orgeln och sjöng till psalmerna. En dag frågade lärarinnan om David och jag ville medverka på ett söndagsmöte. Vi skulle läsa en dikt. David skulle läsa "Lille Pers resa", och för min del hade hon tänkt sig: "Herr Kantarell". Vi måste lära oss alla verserna utantill. "Nu går jag bort så lille Per, nu går jag bort dit vägen bär...." det var Davids dikt. "Har du sett Herr Kantarell, borti enebacken. Han kom dit i förrgår kväll....", det var min.

När söndagen kom, travade vi iväg till skolan i sjömanskostym, vattenkammade och fina. Efter inledning och psalmsång skulle vi agera. Jag skulle börja med kantarel-

lerna. Allvarlig och svettig skanderade jag mig igenom alla verserna. David trivdes bra med sin uppgift och läste om lille Per, som skulle ut att söka prinsessan Silvertopp. Prosten Häggström anknöt till Davids uppläsning om hur vi alla är sökare när vi går genom livet. Det fanns inte så mycket att göra av kantarellerna. Det kändes orättvist.

Minst en gång varje termin kom folkskoleinspektören. Han hette Hellman. Som jag minns honom var han oftast klädd i en brungrön jägarkostym. Det var "Överheten" som kom och vi kände oss små. Lärarinnan var också betydligt skärrad och naturligtvis rädd att vi skulle göra bort oss. Hellman satte sig på en stol invid dörren och mönstrade oss. Inte alls ovänligt. Han satt där och nickade uppskattande om det var något han gillade. När han suttit där en stund blev han sugen på snus och lirkade fram en liten silversnusdosa ur västfickan. Inspektören brukade snuset nästan som om det varit medicin. Med stor förvåning såg vi att han använde en liten sked. En sked till varje näsborre. Han drog in med stort välbehag, höll andan, och nös sedan mycket ljudligt. Efter denna uppvisning i snusande lättade spänningen betydligt.

Gymnastik stod också på schemat. Det var ju inte så lätt alla gånger. Utan vare sig redskap eller gymnastiksal fick vi göra våra övningar bredvid bänken, när vädret inte tillät oss att vara ute. Det blev Uggle för hela slanten. "Höfter fäst! På tå häv! Knäna böj! Sätt inte ner hälarna! Uppåt sträck! Nedåt sänk! Armar uppåt sträck! Nu ser ni ut som tregrenade ljusstakar! Uppåt!" sa jag. Och så vidare. Det var trevligare när vi kunde vara ute. Då blev det brännboll eller handboll. Stolpar, med en liten flagga på, för att markera planen, hade lärarinnan bett oss snickra till hemma, liksom slagträ för brännboll. Vi delade upp oss på två lag, ett ute och ett inne på planen. En upp-och-nervänd låda fick vara brännstället. Uppkastaren-brännaren hörde till innelaget. I utelaget var samtliga slagmän. Man fick tre chanser. Missades samtliga fick man ställa sig sist. Det grälades mycket på den "urusla uppkastaren". Vi fick i allafall väldigt bra motion när vi gnodde runt planen så gruset rök. Det var ett trevligt spel.

Vi fick turas om att vara ordningsmän. Det innebar att sköta vädringen på rasterna, sätta upp och ta ner kartor och plancher, som behövdes för lektionerna, samt ringa in när rasten var slut. Svarta tavlan skulle alltid vara rentorkad och elden underhållas i kaminerna. Detta skulle skötas under rasten. Det räknades som ett hedersuppdrag och kändes inte betungande.

"Ska be att få gå ut!" hördes ofta under lektionerna. Det gällde torrdasset, att dricka ur hinken i flickornas omklädningsrum, eller pennan som behövde vässas. "Ni kan vässa era pennor på rasten", sa lärarinnan, när hon tyckte att det blev för mycket spring. Pennvässaren satt nämligen på samma hylla där vi hade våra dricksvattenkoppar. Den var en nyinvestering, inte från skolan, utan vi barn hade lämnat sex öre var till detta inköp. Tidigare hade vi alltid gått fram till katedern och lånat lärarinnans kniv. Det var en liten dolk, som hade rött skaft med ett blankt hästhuvud. Vi stod där framme och kretade. För det mesta gick blyertsen av. Lärarinnan lessnade till slut och ordnade så att vi fick vässa våra pennor maskinellt.

Pennorna, skriv-och räkneböcker, teckningsblock, färgkritor m.m fick vi handla på "bok" av lärarinnan. Vid terminens slut fick vi en lapp med oss hem där det stod hur mycket vi var skyldiga. Det rörde sig inte om några stora belopp, 1:- eller 1,50 men

det var kännbart ändå, isynnerhet om det var flera barn från samma familj. Läroböckerna gick i arv och användes i flera år. Som varande yngsta barnet hade jag bara gamla läroböcker. Historieboken hängde med knapp nöd ihop, men det stod mer i den än i nyare böcker.

Vissa dagar gick lärarinnan runt och såg efter hur det stod till med hygien. Resultatet var oftast nedslående.

"Hur tvättar ni er egentligen? Kan någon svara på det?"

En del djärva förslag hördes: "Knäppa upp skjortan i halsen".

"Kavla upp skjortärmarna".

"Ta ett svep bakom öronen".

Trots dessa överdrifter var lärarinnan inte nöjd. Nej, vi skulle tvätta oss med bar överkropp och göra det ordentligt.

Klädfrågan var ett stort problem i de flesta familjer. När det inte fanns pengar att köpa för, gällde det att laga och lappa och sy om och ändra. Många mammor arbetade till långt in på nätterna för att barnen skulle ha något att ta på sig på morgonen. Värst var det nog med kängorna. Högskaftade snörkängor där det för det mesta gli-pade mellan ovanläder och sula. Knappast någon visste hur det kändes att vara torr om fötterna en hel dag.

Det fanns inget bibliotek i skolan. Några böcker fanns inlåsta och plockades fram på lördagarna när vi hade högläsning. Folkskolans Läsebok, den gröna med granen och stugan bl.a., Robinson Cruse, samt Svenskarna och deras Hövdingar. Det var högtidsstunder.

Lärarinnan tyckte att vi skulle lära oss att uttrycka oss med egna ord och berätta om något vi hade läst eller varit med om.

"Vem som vill kan komma fram!"

Karl-Gustav från Dalen steg fram. Det var väl inte direkt väntat, men han berättade med stor inlevelse något han läst i en tidning. Han fick mycket beröm för sin framställning. Sedan fick vi turas om att berätta på lördagarna. För att vi skulle ha något att komma med fick vi låna en bok under veckan och "nåde oss" om vi satte en fläck eller gjorde hundöron. Det fanns inte så mycket läsbart i hemmen så det var tack-samt att få ha en bok några dagar.

På den bakre pärmen till räknehäftet stod tabellerna för metersystemet, sorträkning och multiplikationstabellen. Förhör hölls från och till. Man gick aldrig säker. Även under s.k. gymnastiktimmarna då vi ibland fick gå ut i skogen förföljdes vi av dessa tabeller.

Om en silversked väger 112 gr. och vikten rent silver är 70 gr. Hur många procent rent silver innehåller denna sked? Hur många lod? Detta, och liknande räkneproblem, övades flitigt under vårterminen för att vi skulle vara väl förberedda när det blev examendags.

Första veckan i juni hade vi skolavslutning. Alla var uppklädda så långt omständigheterna tillät. Rena och nystrukna, några med nya blå gymnastiskor, gick vi lugnt och sansat till skolan. Glädjen att få börja ett långt härligt sommarlov dämpades något vid tanken på de förhör som väntade. Examen var viktig.

Det var så fint i skolsalarna. Golven var nyskurade och Bylander hade satt in friskt doftande björkar, både ute och inne. Det kändes så högtidligt, som att vara i kyrkan. Föräldrarna kom, hälsade på lärarinnorna, och satte sig på bänkar, som var uppställda runt väggarna i skolsalen.

Helga E. som trakterade orgeln stämde upp: "Den blomstertid nu kommer...", och alla sjöng med efter förmåga.

Nu vidtog förhör i så gott som alla ämnen. Alla fick en eller flera frågor att svara på, några fick visa sina färdigheter vid svarta tavlan med något räkneproblem, som orsakade uppskattande mummel bland föräldrarna. Kartor och plancher hängdes upp, och vi pekade och visade på städer, floder och sjöar, blommornas beståndsdelar, m.m.

Slutligen delades betygen ut, vi sjöng: "Herre signe Du och råde...", lärarinnan läste "Välsignelsen" och den stora dagen var tillända.

Vi jämförde betygen när vi gick hem. En del var nöjda, andra inte. Det hände ibland att någon inte blev godkänd för att flytta till en högre klass utan måste gå om ett år. Det var förskräckligt. En oduglighetsstämpel som hängde med under lång tid. Nu väntade det efterlängtade sommarlovet. Inget drönliv, vi var nästan alla torpar- eller bondbarn och vana att hjälpa till med arbetet på jorden. Men vi hade friheten och inga läxor. Oändligt avlägsen var inskrivningen på hösten med den dystra psalmen: "Jesu låt mig städse börja...." Nu var nu.

Ossian Johansson -20–30 talet.